

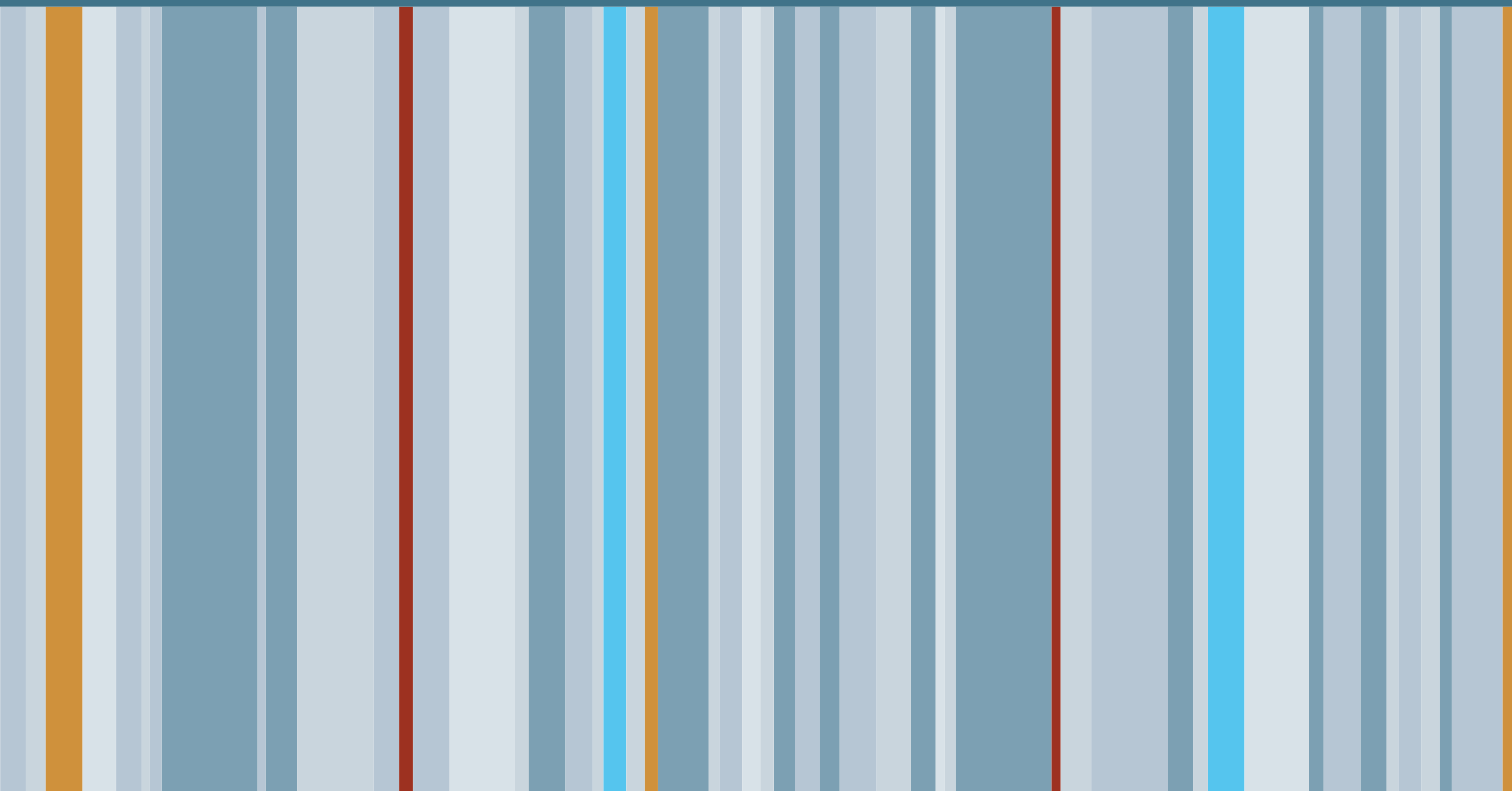
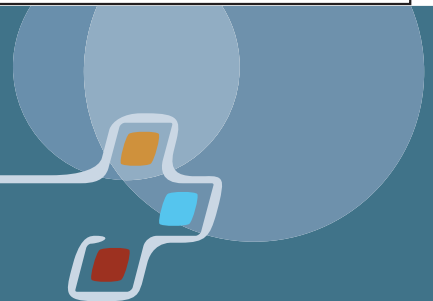

ARBEIDS- OG SOSIALDEPARTEMENTET
MILJØVERNDEPARTEMENTET

Handlingsplan

Regjeringens handlingsplan for økt tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne.

Plan for universell utforming innen viktige samfunnsområder.

ARBEIDS- OG SOSIALDEPARTEMENTET
MILJØVERNDEPARTEMENTET

Regjeringens handlingsplan for økt tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne

Plan for universell utforming
innen viktige samfunnsområder

Arbeids- og sosialdepartementet
Miljøverndepartementet

23. november 2004
Revidert 6. desember 2004

INNHold

FORORD	4
INNLEDNING	5
1. MÅL OG STRATEGI	7
1.1. Hovedmål i handlingsplanen	7
1.2. Universell utforming - en overordnet strategi	8
1.3. Handlingsplanens fem prinsipper	8
1.3.1. Alle viktige samfunnsområder skal omfattes	8
1.3.2. Sektoransvarsprinsippet legges til grunn	10
1.3.3. Statens innsats skal være koordinert	11
1.3.4. Medvirkning skal skje på alle nivåer	11
1.3.5. Virkningene skal evalueres	12
2. VIRKEMIDLER	13
2.1. Integrering av universell utforming som strategi i forvaltningen	13
2.2. Forsøk, utvikling og standardisering	15
2.3. Direkte tilgjengelighetstiltak	15
2.4. Kompetanseoppbygging og utdanning	15
2.5. Informasjon og veiledning	15
2.6. Koordinering	16
2.7. Budsjett	16
3. SAMARBEID OG MEDVIRKNING	19
3.1. Forholdet til samarbeidspartnere og interesseorganisasjoner	19
3.2. Forholdet til Statens råd for funksjonshemmede og Deltasenteret	19
4. TILTAK OG AKTIVITETER	21

**Regjeringens handlingsplan for
økt tilgjengelighet for personer med
nedsatt funksjonsevne**

Plan for universell utforming
innen viktige samfunnsområder

FORORD

Regjeringen legger vekt på at alle samfunnsborgere skal ha like muligheter til personlig utvikling og livsutfoldelse. Samfunnsskapt hindringer kan gi dårligere vilkår for utdanning, arbeid og aktivt sosialt liv for personer med nedsatt funksjonsevne. Handlingsplanen for økt tilgjengelighet skal være en aktiv plan for å bøte på dette.

Regjeringen har valgt å legge strategien universell utforming til grunn i arbeidet. Denne strategien er rette vegen å gå for å finne løsninger som kan brukes av alle uansett funksjonsevne. Dette er også vegen til et mer bærekraftig samfunn. Et bærekraftig samfunn tar hensyn til både miljøet og menneskene. En slik tilnærming til samfunnsutviklingen står høyt på den politiske dagsorden internasjonalt og nasjonalt.

Handlingsplanen skal gjelde i 5 år, til og med 2009. Til planen er det knyttet midler som skal brukes til tverrgående tiltak og stimulere til nyskaping og praktiske løsninger.

Mange problemer kan løses lokalt, derfor er lokal handling nødvendig. Det er viktig å få oppmerksomhet om hindringer som folk møter i hverdagen. Kommunene vil derfor spille en sentral rolle for å få fjernet slike hindringer.

Samtidig skal statlige og regionale instanser, innenfor sitt sektoransvar, gjennomføre tiltak i samråd med kommuner og organisasjoner. Vi legger vekt på at det skal være god dialog og god resultatoppnåelse. Vår oppgave vil være å sørge for at den statlige koordineringen fungerer og fører til konkrete resultater.

Oslo, 6. desember 2004

Knut Arild Hareide
Miljøvernminister

Dagfinn Høybråten
Arbeids- og sosialminister

INNLEDNING

For at transport, bygg, uteområder og informasjon skal bli tilgjengelige for alle, iverksetter regjeringen en femårig handlingsplan. Sektoransvarsprinsippet, koordinert medvirkning på alle nivåer og løpende evaluering legges til grunn.

Sentrale virkemidler er:

- Integrasjon av universell utforming i forvaltningen
- Igangsetting av pilotprosjekter
- Tilgjengelighetstiltak
- Kompetanseoppbygging
- Informasjon og veiledning

Nesten 100 tiltak omtales særskilt for gjennomføring i en planperiode på 5 år.

Tidlig i planperioden prioriteres økt antall tilgjengelige boliger og offentlige bygninger, bedre tilgjengelighet til jernbanen, WAI-standard på offentlige nettsted, nye regler for statlige innkjøp og tiltak for fjerning av lokale hindringer.

Det er avsatt 186 mill kr til formålet i 2005.

Arbeidet rapporteres til Statssekretærutvalget for den samlede politikken for funksjonshemmede.

Hver dag planlegges og fattes det beslutninger som påvirker samfunnet gjennom utforming av bygninger, utemiljø, produkter og tjenester. Disse valgene betyr mye for hverdagen til personer med nedsatt funksjonsevne. Mange opplever å bli funksjonshemmet på grunn av de løsninger som velges. For å nå målet om økt tilgjengelighet, kreves et målbevisst og systematisk arbeid over tid.

I St.meld. nr. 40 (2003-2004) Nedbygging av funksjonshemmende barrierer la regjeringen fram politikken for personer med nedsatt funksjonsevne for de kommende årene. Meldingen legger vekt på å utvikle et mer tilgjengelig samfunn gjennom sektoransvarsprinsippet og strategien universell utforming. Strategien universell utforming innebærer å finne generelt anvendelige løsninger som bedrer tilgjengeligheten for ulike grupper med funksjonsnedsettelse.

Stortinget sluttet seg til regjeringens mål og strategier ved behandlingen av meldingen våren 2004, og ba om at det ble utarbeidet en egen handlingsplan for økt tilgjengelighet. Regjeringen legger med dette fram en handlingsplan som viser arbeidet med å øke tilgjengeligheten til viktige samfunnsområder. Planen sikter mot å bedre tilgjengeligheten for alle og har særlig fokus på personer med nedsatt funksjonsevne.

Universell utforming betyr at produkter, byggverk og uteområder som er i alminnelig bruk, skal utformes på en slik måte at alle mennesker skal kunne bruke dem på en likestilt måte så langt det er mulig uten spesielle tilpasninger eller hjelpemidler.

**Regjeringens handlingsplan for
økt tilgjengelighet for personer med
nedsatt funksjonsevne**

Plan for universell utforming
innen viktige samfunnsområder

Dette inkluderer funksjonsnedsettelse knyttet til syn, hørsel, bevegelse, forståelse og følsomhet for miljøpåvirkning (astma- /allergi). Handlingsplanen bygger på:

- Mål og strategier i St. meld. nr. 40 (2002-2003).
- Analyser og vurderinger i NOU 2001:22 Fra bruker til borger.
- Resultater og erfaringer fra Handlingsplanen for funksjonshemmede 1998-2002.
- Handlingsprogrammet for universell utforming (2002-2004)¹.

Handlingsplanen er utarbeidet av Miljøverndepartementet og Arbeids- og sosialdepartementet i nært samarbeid med andre berørte departementer². I tillegg er det innhentet synspunkter fra bl.a. Deltasenteret³ og Statens råd for funksjonshemmede⁴.

Miljøgaten i Trysil er utført med stedlig farge- og materialvalg og har gode gangarealer for alle. Handlingsplanen satser på å styrke universell utforming i sentrums- og tettstedsutvikling blant annet gjennom pilotprosjekter.

Foto: Miljøverndepartementet.

¹ hemmende barrierer. I programmet samordnet 11 departementer sin innsats for bedre tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne. Programmet ble administrert av Miljøverndepartementet og gikk i perioden 2002-2004.

² Gjelder Moderniseringsdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Fiskeri- og kystdepartementet, Forsvarsdepartementet, Justisdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Kultur- og kirkedepartementet, Landbruks- og matdepartementet, Miljøverndepartementet, Nærings- og handelsdepartementet, Samferdselsdepartementet, Arbeids- og sosialdepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet og Utenriksdepartementet.

³ Statens kompetansesenter for deltakelse og tilgjengelighet. Administrativt forankret i Sosial- og helsedirektoratet. Se www.shdir.no/deltasenteret.no

⁴ Statens råd for funksjonshemmede er et rådgivende organ for offentlige instanser og institusjoner, særlig departementene og statsforvaltningen for øvrig. Rådet skal gi offentlige myndigheter råd om utformingen og gjennomføringen av politikken for funksjonshemmede på alle samfunnets områder. Se www.srff.dep.no.

1. MÅL OG STRATEGI

Planens mål er fullverdig tilgjengelighet med varige virkninger. Det innebærer at alle samfunnsborgere skal ha de samme muligheter til personlig utvikling, deltakelse og livsutfoldelse. Strategien universell utforming gir et bredt anvendelsesområde og åpner for mange innfallsvinkler.

Sektoransvarsprinsippet gjør at statlige, lokale og regionale myndigheter og privat sektor har selvstendig ansvar for å ivareta hensynet til tilgjengelighet og universell utforming innen sine områder. Statens oppgave er å koordinere og samordne arbeidet gjennom styringsdokumenter og en bred dialog med alle berørte parter.

For å nå målene på en god måte skal brukermedvirkning legges til grunn. Arbeidet skal evalueres underveis.

Det er utarbeidet en detaljert og prioritert tiltaksliste, se kapittel 4.

1.1. Hovedmål i handlingsplanen

Regjeringen legger vekt på å skape et samfunn preget av aktiv deltakelse og full likestilling for alle. Alle mennesker er likeverdige, og skal respekteres og behandles deretter uavhengig av kjønn, alder, etnisk tilhørighet, hudfarge, funksjonsdyktighet og seksuell legning^{5, 6}.

Av St. meld. 40 (2002-2003) framgår at regjeringens visjon er at mennesker med nedsatt funksjonsevne skal ha muligheter til personlig utvikling, deltakelse og livsutfoldelse på linje med andre samfunnsborgere. Fjerning av samfunnsskapt barrierer er avgjørende for å oppnå dette.

Denne handlingsplanen skal samle og styrke innsatsen for økt tilgjengelighet til bygninger, utemiljø, produkter og andre viktige samfunnsområder. Et hovedanliggende er hensynet til personer med nedsatt funksjonsevne.

Det siktes mot:

Fullverdig tilgjengelighet med varige virkninger

Det betyr god tilgjengelighet for alle over tid. Løsningene skal være varige og ha god kvalitet. Strategien universell utforming må derfor forankres i regelverk, administrativ bevissthet og kompetanse på alle sektorområder.

Regjeringen mener at samfunnsområdene transport, bygg, uteområder og informasjons- og kommunikasjonsteknologi skal prioriteres. Dette er sammenfallende med anbefalingene i NOU 2001: 22 Fra bruker til borger. Disse områdene er avgjørende for at alle innbyggere skal ha mulighet for å delta og bidra i samfunnet. Manglende tilgjengelighet og brukbarhet i eksisterende omgivelser og løsninger skal systematisk utbedres⁷.

⁵ Fra Samarbeidsregjeringens politiske plattform 2001-2005. (Sem-erklæringen) Asker 8. oktober 2001.

⁶ Norge ha eller tro, funksjonsnedsettelse alder og seksuell legning samt direktivene om forbud mot diskriminering i arbeidslivet og mot rasediskriminering.

⁷ Av NOU 2001:22 framgår at: "Det store gapet mellom mål og virkelighet fremstår som et konglomerat av problemer.[...] Hov beslutningsprosessen eller i den konkrete utforming av tiltak."

1.2. Universell utforming - en overordnet strategi

Handlingsplanen har universell utforming som overordnet strategi. Universell utforming betegner en vid tilnærming for å oppnå tilgjengelighet for personer med redusert mulighet til å delta. Dette inkluderer også hensynet til barn, eldre og andre befolkningsgrupper.

Universell utforming omfatter planlegging, bygging, drift og forvaltning av bygninger, anlegg og uteområder, tjenesteproduksjon og service, salg av produkter og bruk av elektronisk informasjons- og kommunikasjonsteknologi.

Gode drifts- og vedlikeholdsrutiner har stor betydning for framkommeligheten både vinter og sommer.

Foto: Miljøverndepartementet.

1.3. Handlingsplanens fem prinsipper

Handlingsplanen bygger på fem prinsipper:

- Alle viktige samfunnsområder skal omfattes
- Sektoransvarsprinsippet skal legges til grunn
- Statens innsats skal være koordinert
- Medvirkning skal skje på alle nivåer
- Virkningene skal evalueres.

1.3.1. Alle viktige samfunnsområder skal omfattes

Nedslagsfeltet for tiltakene i planen vil være bredt og betinger deltakelse fra mange aktører.

En tydelig stat i front

Arbeidet krever målrettet innsats innenfor de ansvarlige sektorene. Flere statsetater kan dekke deler av samme område. Samordning og samarbeid er derfor nødvendig. Handlingsplanen uttrykker klare ansvarsforhold og aktuelle samarbeidsrelasjoner. Gjennom handlingsplanen setter staten også rammer for fylkeskommuner, kommuner og næringslivet og påvirker deres handlingsrom.

Bedre tilgjengelighet oppnås lettest på nye bygg og anlegg der universell utforming kan legges til grunn i planlegging og prosjektering. Tilveksten av ny bebyggelse utgjør ca. 2 % pr. år av den totale bygningsmassen. Oppmerksomheten må derfor også rettes mot å forbedre eksisterende bygg og anlegg. Dette er krevende både økonomisk og faglig, men det er mulig å etablere akseptable løsninger⁸. I personrettede tjenester hvor det stadig skjer endringer, vil det være gode muligheter for å legge inn universelle løsninger uten større kostnader⁹. Årlig anskaffes det offentlige varer, tjenester, bygg og anlegg for 220 milliarder

⁸ - Heftet *Ingen hindring* (Sintef 2001) viser gode eksempler på ombygginger og tilpassinger ved kulturminner.
- Temaveilederen *Bygg for alle* (Statens bygningstekniske etat og Husbanken 2004) om universell utforming av byggverk og uteområder.
- NSB utviklet trillbare plattformramper i forbindelse med et transportoppdrag Oslo – Lillestrøm (2004).
- Statens vegvesen Vestfold sår gress som hindrer gjenvekst av burot som ny rutine i sin grøfterensk (2004).

⁹ Eksempel på dette er regjeringens arbeid med samordning av Aetat, trygdeetat og sosialtjenesten, en prosess som kan bidra til bedre tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne; "en dør, en skranke – politikken".

kroner (18 % av BNP). Handlingsplanen skal bidra til at disse investeringene fremmer økt tilgjengelighet. Ved produktutvikling vil krav om tilgjengelighet heller skape faglige utfordringer enn merkostnader¹⁰. Handlingsplanen stimulerer derfor til idéskaping og utvikling av nye løsninger.

Lokale og regionale myndigheter har et selvstendig ansvar

Kommuner og fylkeskommuner har et selvstendig ansvar for å sikre økt likestilling for personer med nedsatt funksjonsevne. Plan- og bygningsloven gir et godt grunnlag for å arbeide systematisk for universell utforming. Byggeforskriften¹¹ forvaltes lokalt av kommunene. Regelverket forutsetter at det stilles krav om god tilgjengelighet både i lokal og regional planlegging¹². En rekke kommuner og fylker har allerede lagt dette inn som prinsipp i sin planlegging¹³.

Mange finansieringsordninger er lagt opp slik at kommunene og fylkene selv prioriterer brukene av midlene. Tiltak for økt tilgjengelighet er mulig innenfor disse ordningene¹⁴. Utfordringen for lokale og regionale myndigheter vil være tverrsektorielt samarbeid og samspill med brukere og deres organisasjoner.

Privat sektor påvirker menneskers livsvilkår

Privat sektor har et viktig ansvar for å øke tilgjengelighet innenfor tjenesteyting og produktutvikling. Utvikling, produksjon og omsetning av forbruksvarer og tjenester berører alle grupper i samfunnet, og privat planlegging utformer store deler av omgivelsene. Begge deler har innvirkning på menneskers livsvilkår. Handlingsplanen omtaler en rekke tiltak som skal bidra til at privat sektor tar et større ansvar for å fremme økt tilgjengelighet.

Frivillige organisasjoner har viktige oppgaver som pådrivere og medvirkere. Dette omfatter både funksjonshemmedes organisasjoner, faglige organisasjoner og andre interesseorganisasjoner.

Internasjonalt arbeid

Viktige elementer i norsk politikk utvikles i internasjonale fora. I oppfølgingen av handlingsplanen vil det tas hensyn til det. Eksempler er arbeidet med ny FN-konvensjon om funksjonshemmede, utvikling av programmer og retningslinjer i EU, arbeidet med å implementere universell utforming i Nordisk Ministerråd og oppfølging av initiativ i Europarådet. Norge vil dessuten måtte gjennomføre EU-direktiver som inneholder krav om universell utforming og tilgjengelighet.

Norge skal medvirke til at problemstillinger knyttet til livssituasjonen for personer med nedsatt funksjonsevne kartlegges og tas hensyn til både i bilateral og multilateral bistand. En egen handlingsplan fra 1999 styrer bistandsarbeidet for mennesker med nedsatt funksjonsevne. Rettighetsarbeidet for mennesker med nedsatt funksjonsevne skal inngå i Norges internasjonale dialog.

¹⁰ Eksempler: Norsk Designråd (2004) Forslag til nyutviklingsprogram for universell utforming i designarbeidet.

¹¹ Forskrift om krav til byggverk og produkter til byggverk – Tekniske forskrifter til plan- og bygningsloven 1997, Kommunal- og regionaldepartementet.

¹² Rundskriv T-5/99 B/N Tilgjengelighet for alle / Tilgjenge for alle angir bruk av kommuneplan og reguleringsplan og bestemmelser til disse.

¹³ Eksempler på dette er kommunene Hornindal og Randaberg og fylkene Nordland, Oppland og Aust-Agder.

¹⁴ Se: Handlingsplan. Tilgjengelighet for alle i Nordland 2003 – 2007.

1.3.2. Sektoransvarsprinsippet legges til grunn

Regjeringen har i St. meld. nr. 40 (2002-2003) Nedbygging av funksjonshemmende barrierer omtalt mål, strategier og tiltak i politikken for personer med nedsatt funksjonsevne. I samsvar med sektoransvarsprinsippet har flere departementer, før og etter meldingen, inkludert universell utforming i egne stortingsmeldinger. For eksempel gjelder dette:

- St. meld. nr. 39 (2000-2001) Friluftsliv - Ein veg til høgare livskvalitet
- St. meld. nr. 23 (2003-2004) Om boligpolitikken
- St. meld. nr. 48 (2002-2003) Kulturmeldingen
- St. meld. nr. 23 (2002-2003) Nasjonal Transportplan
- St. meld. nr. 16 (2002-2003) Resept for et sunnere Norge.

Denne handlingsplanen inneholder oppfølgingstiltak i tråd med disse meldingene. Et eksempel er BRA- programmet som utvikles av Samferdselsdepartementet og Handlingsplan for fysisk aktivitet som er utarbeidet av Helse – og omsorgsdepartementet i samarbeid med 7 departementer^{15,16}.

Regjeringen legger vekt på at forhold som kan gi økt tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne skal vurderes i relevante utredninger, forskrifter, proposisjoner og framtidige stortingsmeldinger. Regjeringen ønsker også at vurdering av prinsipper om universell utforming inkluderes i mandatet til offentlige utvalg.

Unibusslinjen i Drammen med høy tilgjengelighetsstandard ble åpnet av samferdselsminister Torild Skogsholm høsten 2004. I 2006 legger Samferdselsdepartementet fram BRA-programmet som er en satsing på universell utforming innenfor samferdselssektoren. Foto: Birgitte Simensen Berg

¹⁵ Tilgjengelighetsprogrammet BRA (Bedre infrastruktur, Rullende materiell, Aktiv logistikkforbedring) med formål å forbedre tilgjengelighet for alle i transportsektoren.

¹⁶ Stortingsmeldinger som omhandler universell utforming / tilgjengelighet er omtalt nærmere på: <http://www.universell-utforming.miljo.no/artikkel.shtml?id=39>.

1.3.3. Statens innsats skal være koordinert

Det er viktig at statens ulike programmer og tiltak er koordinert og at statlig sektor samarbeider godt. Prinsippet om kostnadseffektivitet anvendes for tiltak på tvers av sektorene. Det betyr at tiltak ses i sammenheng og veies opp mot hverandre der dette er mulig.

Planen legger vekt på å skape god forankring av strategien for universell utforming i ulike statlige organer gjennom styringsdokumenter og styringsdialog med ytre etater.

Fylkesmannen samordner statens virksomhet regionalt og skal formidle nasjonal politikk overfor kommunene. Handlingsplanen legger derfor vekt på koordinering gjennom tildelingsbrevet til fylkesmannen. På denne måten kan staten opptre samordnet i forhold til kommunene og bidra til økt bevissthet og mobilisering på dette feltet.

1.3.4. Medvirkning skal skje på alle nivåer

Brukermedvirkning er en sentral del av regjeringens politikk. Det er viktig for å oppnå treffsikkerhet og kvalitet på tiltakene og økt demokratisering av beslutningsprosesser. Det legges vekt på medvirkning ved gjennomføring av tiltakene og ved utforming av nye retningslinjer på området. I utredningsarbeidet om ny plandel i plan- og bygningsloven er betydningen av medvirkning understreket¹⁷.

På de tre hovednivåene i forvaltningen er funksjonshemmedes organisasjoner i direkte dialog med beslutningstakere og forvaltning. Statens råd for funksjonshemmede skal gi råd til statlige organer. Regjeringen har justert mandatet for å få en tettere og mer regelmessig kontakt mellom rådet og de enkelte departementene. De fleste fylkeskommunene og nær 60% av kommunene har opprettet råd for funksjonshemmede. Regjeringen ønsker at disse rådene skal ha en aktiv rolle og bli brukt i arbeidet videre. Regjeringen vil i løpet av våren 2005 sende ut et høringsnotat om lovfesting av fylkeskommunale og kommunale råd for funksjonshemmede¹⁸.

¹⁷ NOU 2003:14 Bedre kommunal og regional planlegging etter plan- og bygningsloven.

¹⁸ Dette er en oppfølging av regjeringens forslag og Stortingets vedtak i Inst. S. nr. 162 (2003-2004) Innstilling til Stortinget fra sosialkomiteen til St. meld. nr. 40 (2002-2003) Nedbygging av funksjonshemmende barrierer.

**Regjeringens handlingsplan for
økt tilgjengelighet for personer med
nedsatt funksjonsevne**

Plan for universell utforming
innen viktige samfunnsområder

1.3.5. Virkningene skal evalueres

Det legges opp til en løpende evaluering av denne handlingsplanen. Målepunkter vil være forbedringer av tilgjengelighet og universell utforming i praksis, politiske og administrative føringer, økonomisk innsats på feltet og utviklingen av kompetansenivået. Evalueringen vil gi informasjon om den generelle utviklingen i Norge.

Evalueringen skal inkludere erfaringene med Handlingsprogrammet for universell utforming 2002 – 2004. Dette programmet har prøvd ut flere av virkemidlene i handlingsplanen.

Det vil bli etablert et faglig uavhengig dokumentasjonssenter som skal overvåke utviklingen av situasjonen for personer med nedsatt funksjonsevne. Senteret skal avgi en årlig rapport om utviklingen og vurdere effekten av virkemidlene som benyttes for å nå målene i politikken for personer med nedsatt funksjonsevne.

Brukermedvirkning er en sentral del av regjeringens politikk. Miljøvernminister Knut Arild Hareide i dialog med forbundsleder Gunnar Buvik og Eli Knøsen fra Norges Handikapforbund ved lanseringen av handlingsplanen i november 2004. Foto: Miljøverndepartementet

2. VIRKEMIDLER

For å nå målene skal forståelsen av bedre tilgjengelighet og universell utforming integreres i forvaltningen.

Viktige tiltak er:

- Pilotprosjekter som kan gi økt kunnskap og sikre gode praktiske løsninger
- Fjerning av 100 alvorlige tilgjengelighetsproblemer
- Kompetansegivende kurs
- Informasjonstiltak om ansvarsforhold, finansiering og løsninger.

Staten skal ha et sentralt apparat for oppfølging, koordinering og samarbeid.

Sektoransvaret legges til grunn for finansieringen.

I 2005 er tiltakene budsjettert til kr 186 millioner.

Mulighetene for å fremme økt tilgjengelighet er størst ved å innlemme strategien universell utforming som premiss ved bruk av generelle midler til investeringer, drift og vedlikehold i statsbudsjettet. Den store bredden i relevante tiltak gjør det likevel nødvendig å bruke mange typer virkemidler for å oppnå forbedringer i praksis. Offentlige tiltak, reguleringer og tjenestetilbud er rettet mot hele befolkningen. Alle relevante deler av offentlig virksomhet skal derfor ansvarliggjøres.

Økonomiske virkemidler for økt tilgjengelighet er knyttet til flere finansieringskilder. Handlingsplanen beskriver nærmere de ulike virkemidlene.

2.1. Integrering av universell utforming som strategi i forvaltningen

Handlingsplanen legger stor vekt på å forankre strategien i statlig politikk og forvaltning, utløse økonomiske midler på flere forvaltningsnivåer og medføre reelle endringer. Evaluering av tidligere program bekrefter at dette gir resultater¹⁹.

Universell utforming er allerede inkludert i lov om universiteter og høyskoler, lov om fagskoleutdanning og lov om folkehøgskoler. Det vurderes i andre pågående lov- og forskriftsarbeider, som ny barnehagelov, ny lov om offentlig anskaffelser, ny plan- og bygningslov og i nye forskrifter til dagens plan- og bygningslov^{20, 21}. Et eget utredningsarbeid skal avklare det rettslige innholdet i begrepet universell utforming²².

Staten styrer prioriteringen i direktorater og statsetater gjennom budsjett og tildelingsbrev. Dette er allerede brukt for å fremme tilgjengelighet av Samferdselsdepartementet og Utdannings- og forskningsdepartementet²³. Moderniseringsdepartementet inkluderer universell utforming i tildelingsbrevet til fylkesmannen for 2005 og Helse- og omsorgsdepartementet i styringsdokumenter til helseforetak og i Sosial- og helsedirektoratets rundskriv IS-1/2005 til helse- og sosialtjenesten i kommunene.

¹⁹ Funksjonshemmedes interesser i planleggingen. En evaluering av programmet "Planlegging for alle". NIBR-rapport 2002:19. Martin A. Hanssen og Knut Bjørn Stokke.

²⁰ NOU 2003:14 Bedre regional og kommunal planlegging etter plan- og bygningsloven. Planlovutvalgets utredning med lovforslag i innstilling i 2003.

²¹ NOU 2003: 24 Mer effektiv bygningslovgivning. Grunnprinsipper og veivalg. Utbyggingsavtaler. Bygningslovutvalget avga sin første utredning i 2003. Siste utredning fra bygningslovutvalget skal foreligge i juni 2005.

²² Ar med nedsatt funksjonsevne.)

²³ Tildelingsbrevene fra Samferdselsdepartementet til Jernbaneverket i 2003 og Statens vegvesen i 2004 og fra Utdannings- og forskningsdepartementet til Utdanningsdirektoratet i 2004.

**Regjeringens handlingsplan for
økt tilgjengelighet for personer med
nedsatt funksjonsevne**

Plan for universell utforming
innen viktige samfunnsområder

Staten bevilger midler, både driftstilskudd og prosjektstøtte, til en rekke institusjoner og organisasjoner. Flere av disse driver viktige tilbud for befolkningen. Det er viktig å informere organisasjonene om deres ansvar for tilgjengelighet til bygninger og anlegg som de bruker i sitt arbeid.

Offentlige og statlige råd og utvalg er premissgivere i politikktutforming. Også disse må vurdere hensynet til tilgjengelighet og universell utforming. Et eksempel på utvalg som har behandlet dette er Eiendomsforvaltningsutvalget som ble nedsatt av Kommunal- og regionaldepartementet²⁴.

Det enkelte fagdepartement angir i planens tiltaksdel (kap. 4) hvilke tiltak som skal gjennomføres innenfor sine ansvarsområder. I noen tilfeller er de formelle virkemidlene på plass, men likevel trengs det innsats for å etablere en god praksis og gode resultater. Et eksempel: Teknisk forskrift til plan og bygningsloven angir kravene for god tilgjengelighet ved nybygging, og det foreligger veiledning fra flere instanser om hvordan de skal oppfylles²⁵. Forskning og evalueringer har avdekket at løsningene som velges likevel er mangelfulle. Ofte oppstår feilene i produksjonsleddet.²⁶

Eksisterende bebyggelse gir ofte utfordringer når tilgjengeligheten skal bedres. Dette gjelder spesielt når bebyggelsen er verneverdig eller fredet. I Røros har det lyktes å finne løsninger. Handlingsplanen inneholder tiltakspakker for å forbedre tilgjengeligheten både til gamle bygninger med kulturverdi, nyere eksisterende bebyggelse i statlig eie og til boliger.

Foto: Trond Taugbøl

²⁴ NOU 2004: 22. Velholdte bygninger gir mer til alle. Innstillingen avgitt 5. november 2004.

²⁵ Statens bygningstekniske etat, Norges byggforskningsinstitutt, Norges Handikapforbund o.a.

²⁶ T

Norges Byggforskningsinstitutt 2004.

2.2. Forsøk, utvikling og standardisering

På flere områder er det mangel på kunnskap og praktisk erfaring i å gjennomføre tiltak for tilgjengelighet og universell utforming. Handlingsplanen prioriterer virkemidler som ligger nær produksjonsfasen og som kan sikre rask gjennomføring og god kvalitet. Standarder gjør utvikling, produksjon og distribusjon av produkter enklere og mer effektiv. De gir grunnlag for sertifisering av produkter og utførelse og ivaretar krav til helse, miljø og sikkerhet.

Det satses på pilotprosjekter for å få praktisk erfaring med bruk av universell utforming. Pilotprosjektene vil inngå i pågående planer, utviklingsprogrammer og utbygginger.

Eksempler er:

- Helsehensyn og universell utforming i kommunal planlegging
- Universell utforming i standardiseringsarbeid
- Tilgjengelighet til kulturminner og kulturmiljø.

2.3. Direkte tilgjengelighetstiltak

Eksisterende bebyggelse og miljøer utgjør en spesiell utfordring. Store og merkbare forbedringer vil ta tid. Forbedringer må skje gjennom løpende rehabilitering og vedlikehold.

Regjeringen ønsker også å ta tak i problemet med manglende tilgjengelighet til eksisterende anlegg. Dette skal skje med spesielt anrettede programmer og midler. Det avsettes egne midler for å forbedre tilgjengeligheten i statens bygningsmasse (Moderniseringsdepartementet / Statsbygg) og innen transportsektoren gjennom BRA – programmet (Samferdselsdepartementet).

Et eget program for å fjerne 100 alvorlige og iøyenfallende tilgjengelighetsproblemer i Norge starter opp i 2005. Det skal også utvikles dialog med viktige nasjonale eiendomsbesittere og med eiendomssammenslutninger på fylkes- og kommunenivå for å avklare hvilke muligheter disse har for å øke tilgjengeligheten i sin bygningsmasse.

2.4. Kompetanseoppbygging og utdanning

Handlingsplanen legger vekt på tiltak for å øke kompetansen om universell utforming i offentlig administrasjon og i fagmiljøene.

En rekke beslutninger i offentlig virksomhet avgjøres rutinemessig etter saksbehandlingsprosedyrer. Krav om å vurdere universell utforming i relevante sammenhenger vil kunne sikre bedre gjennomføring av regjeringens politikk. For å styrke kompetansen i statlig sektor vil det bli gitt tilbud om kurs i 2005. Prinsippet om universell utforming vil bli tatt inn i den nye veilederen til Utredningsinstruksen.

Kommunal- og regionaldepartementet vil sammen med Statens bygningstekniske etat og Husbanken, styrke det generelle kunnskapsnivået innenfor byggsektoren. Utdannings- og forskningsdepartementet samarbeider med Kommunenes Sentralforbund for å øke bestillerkompetansen hos skoleeiere. Det vil tas initiativ for å utvikle innholdet i grunnutdanningen innen universitets- og høyskolesektoren.

2.5. Informasjon og veiledning

Informasjonstiltakene er rettet mot praktiske resultater og vil i hovedsak gi økt kunnskap om ansvarsforhold, finansieringsmuligheter og praktiske løsninger. Informasjon vil spesielt bli brukt på områder hvor de statlige styringsredskapene er begrensede eller hvor det er behov for ytterligere kjennskap til gjeldende regler. Det vil bli lagt vekt på en samlet formidling og informasjon om aktuelle tilskuddsordninger.

Det er blitt og vil bli utarbeidet veiledere om universell utforming for å fremme bedre praksis. Det gjelder for eksempel innenfor idrettsområdet (Kultur- og kirkedepartementet), friluftsliv (Miljøverndepartementet), regional planlegging (Miljøverndepartementet) og bolig- og byggsektoren (Kommunal- og regionaldepartementet).

2.6. Koordinering

Koordinert innsats er avgjørende for å skape synergi og gjennomføringskraft for konkrete tiltak. Staten vil ha et sentralt apparat for oppfølging, koordinering og samråd om gjennomføring av planen.

Statssekretærutvalget for den samlede politikken for funksjonshemmede er det sentrale utvalget for oppfølging av regjeringens politikk på området. Utvalget vil forestå samordning mellom departementene og gi rammer for prioritering av midler som knyttes til handlingsplanen. Arbeids- og sosialdepartementet er koordinerende departement for den samlede politikken for funksjonshemmede og leder utvalget. Miljøverndepartementet er koordinerende departement for handlingsplanen. Departementet samordner de særskilte stimuleringsmidlene som er knyttet til planen etter føringer lagt av statssekretærutvalget, og vil arbeide i nær kontakt med Arbeids- og sosialdepartementet.

Det vil være løpende kontakt med departementer og andre viktige aktører for å oppnå god koordinering av statlige satsinger og initiativ. Representanter for departementene vil utgjøre et kontaktutvalg for oppfølging av tiltakene.

Koordinering av innsatsen i kommuner og fylker og i privat sektor vil skje gjennom stimulering til samordnet innsats.

2.7. Budsjett

Handlingsplanen for universell utforming vil ha en virketid på 5 år. Størstedelen av tiltakene som fremmer økt tilgjengelighet vil inngå i departementenes ordinære virksomhet og budsjetter. Tiltakene synliggjøres i de enkelte budsjettproposisjonene. På flere områder er innsatsen for å øke tilgjengeligheten for personer med nedsatt funksjonsevne tallfestet. På andre områder er det ikke mulig gi noe tall på dette.

Det knyttes stimuleringsmidler til handlingsplanen i hele perioden. Disse midlene skal fortrinnsvis nyttes til sektorovergrepene tiltak. Samtidig forventes bedre og mer tilgjengelighet gjennom økt prioritering innenfor generelle budsjettposter. Intensjonen er at den samlede innsatsen for tilgjengelighet skal øke. Miljøverndepartementet vil redegjøre for den samlede innsatsen i handlingsplanen i sine årlige budsjettproposisjoner.

Det sektorvise budsjettansvar – føringer lagt for bruk av statlige midler

Staten bruker betydelige beløp til investeringer hvert år. Tilgjengelighet inngår som en naturlig del av nybyggproduksjonen på grunn av krav i teknisk forskrift til plan- og bygningsloven. Statlige føringer og retningslinjer om tilgjengelighet og universell utforming gir tilsvarende effekter på andre områder. Disse føringene skal utvides til å berøre alle områder som er relevante. I de tilfellene hvor budsjettpostene er rammebevilgninger som prioriteres av kommunene, vil informasjon og veiledning bli brukt som virkemiddel.

Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling utgjør ca. 1 milliard kroner. Det er en rammebevilgning som blant annet brukes til stedsutvikling, infrastruktur og fysisk tilrettelegging, og er et eksempel på ordninger som det vil bli informert om gjennom handlingsplanen.

Øremerkede tilskudd for å øke tilgjengeligheten

Handlingsplanen angir øremerkede midler til tilgjengelighetstiltak på enkelte områder. Eksempler på dette er Statsbygg som setter av minimum 2 % av vedlikeholdsbudsjettet til tilgjengelighetstiltak i 2005 og 2006 og Samferdselsdepartementets øremerking av totalt 41 mill. kroner til bedre tilgjengelighet på jernbaneområdet i 2005.

Særskilte tiltak og programmer

I tillegg til ordinære budsjettmidler er det iverksatt en rekke tiltak og programmer for å styrke tilgjengeligheten generelt eller på enkeltområder. Disse baseres på spesielt avsatte og målrettede midler.

Forskningsprogrammet IT-Funk er et eksempel på dette. Programmet finansieres gjennom en årlig bevilgning fra Arbeids- og sosialdepartementet på 5 millioner kroner. I tillegg mottar det 3 millioner kroner fra Nærings- og handelsdepartementet

via andre programmer i Norges forskningsråd. IT-Funk skal fremme tilgjengelighet og universell utforming på feltet informasjons- og kommunikasjonsteknologi.

Stimuleringsmidler knyttet til handlingsplanen

Regjeringen har i budsjettet for 2005 satt av en stimuleringspott som skal fremme tverrsektorielle tiltak i oppfølging av handlingsplanen. Midlene kan brukes på ulike samfunnsområder og kan kanaliseres gjennom ulike forvaltningsnivåer og organisasjoner.

Budsjett 2005

Den totale, tallfestede økonomiske innsatsen i handlingsplanen vil være rundt 186 millioner kroner i 2005. Av disse vil rundt 65 millioner kroner være til nye tiltak (angitt med *). Dette omfatter ikke midler som vil bli utløst som følge av føringer lagt på generelle investerings- og driftsmidler. Statssekretærutvalget for den samlede politikken for funksjonshemmede vil årlig gi nærmere føringer for

Tiltak	Sum tiltak 2005
Stimuleringsmidler MD*,**	19 900 000
Statsbygg. Forbedring av tilgjengelighet og brukbarhet. MOD*	7 000 000
Jernbaneverket. Tilgjengelighet til anlegg. SD*	20 000 000
Valgdeltakelse og politisk arbeid. ASD*	1 000 000
Jernbaneverket: Sikkerhet og reiseinformasjon. SD*	21 000 000
IT-Funk. Tilgjengelig informasjonsteknologi. ASD	8 000 000
Nasjonalt senter for tilgjengelighet til universitets- og høyskolesektoren. UFD	1 000 000
Deltasenteret. ASD	8 000 000
Pollenvarsling og inn klima. HOD	1 850 000
Universell utforming i standardiseringen. ASD + flere	1 400 000
Boligtilskudd til utbedring/tilpasning. KRD	80 000 000
Råd for inkluderende opplæring. UFD	800 000
Tilgjengelighetsforbedringer i infrastrukturen. SD	15 700 000
	185 650 000

** Inkluderer tilleggsoverføring fra ASD.

**Regjeringens handlingsplan for
økt tilgjengelighet for personer med
nedsatt funksjonsevne**
Plan for universell utforming
innen viktige samfunnsområder

fordelingen av stimuleringsmidlene. Midlene er lagt inn på kapittel 1400 under Miljøverndepartementet som koordinerende departement for handlingsplanen. Arbeids- og sosialdepartementet og Miljøvern-departementet vil samarbeide om den endelige fordeling av tiltak og prosjekter. De øvrige departementer bidrar til dette gjennom faglige prioriteringer.

Universell utforming er omtalt på en rekke programområder og poster i statsbudsjettet for 2005²⁷. Disse føringene peker på at tilgjengelighet og universell utforming kan eller skal inkluderes ved bruk av midlene. Hvor mye som faktisk brukes til økt tilgjengelighet og universell utforming innenfor generelle budsjettposter er det vanskelig å tallfeste. Totalrammen for budsjettposter som er relevante i forbindelse med handlingsplanen utgjør totalt ca. 18 milliarder kroner i 2005. Informasjon om tilgjengelighet vil bli styrket i 2005 for å oppnå flere resultater innenfor disse postene. Nedenfor er vist noen eksempler på slike budsjettposter:

- **Låneordning for boliger.**
Ny grunnlånsordning hvor tilgjengelighet inngår som del av kriteriene.
Lånerammen for 2005 er på 13,5 mrd. kr. hvor den nye grunnlånsordningen utgjør en betydelig del. Midlene fordeles av Husbanken. Kommunal- og regionaldepartementet.
- **Rentekompensasjonsordning for nybygg og utbedring av skolebygg.**
Rentekompensasjon tilstått for et totalt lånebeløp på 9 mrd. kr.
Budsjettbeløpet gjelder totalt lånebeløp frem til 2005.
Noe over 1/3 av prosjektene inneholder spesifiserte tiltak for bedre tilgjengelighet. Kommunal- og regionaldepartementet/ Utdannings- og forskningsdepartementet og Husbanken.

- **Tilskudd for tilrettelegging i barnehage.**
Kap 836 post 62-63 Totalt budsjett: 763 mill. kr.
Tilskuddet dekker bygningsmessige tilpasninger, ekstrabemannning og utstyr. Barne- og familiedepartementet.
- **Utbedring av idretts- og kulturanlegg.**
Fra spilleoverskuddet.
Totalt budsjett: 450 mill. kr.
Midlene brukes blant annet for å bedre tilgjengelighet og brukbarhet til anleggene. Kultur- og kirke departementet.
- **Spesielle miljøtiltak som del av landbrukets utviklingsfond.**
Kap 1150 post 50.11.
Totalt budsjett: 115 mill. kr.
Midlene brukes blant annet til tilrettelegging av friluftsområder. Landbruks- og matdepartementet.
- **Kompetansetilskudd.**
Kap 581 post 78. Totalt budsjett: 57 mill. kr.
Midlene brukes blant annet til informasjon og kompetansehevende tiltak om universell utforming. Midlene fordeles av Husbanken. Kommunal- og regionaldepartementet.
- **Tiltak i friluftsområder.**
Kap. 1426.31.2 Totalt budsjett 17 mill. kr.
Midlene brukes blant annet til tilrettelegging av friluftsområder og fordeles av Direktoratet for naturforvaltning. Miljøverndepartementet.

Tiltakene er nærmere beskrevet i kap. 4.

²⁷ Gjelder for eksempel Arbeids- og sosialdepartementet, Forsvarsdepartementet, Helse og omsorgsdepartementet, Miljøverndepartementet, Moderniseringsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Samferdselsdepartementet og Utdannings- og forskningsdepartementet.

3. SAMARBEID OG MEDVIRKNING

Handlingsplanen skal være godt forankret i departementene, fylkene og kommunene. Arbeidet med oppfølging av planen skal også være åpent for innspill fra alle aktuelle miljøer og brukergrupper.

Miljøverndepartementet vil organisere en faglig referansegruppe.

Statens råd for funksjonshemmede og Deltasenteret vil ha sentrale oppgaver og vil bidra med rådgivning, koordinering og gjennomføring av planen.

På enkelte områder er det etablert andre grupper for å utvikle fagfeltet og delta i internasjonalt arbeid²⁸.

Oppfølging av sektorvise eller lokale tiltak forutsetter god kontakt med relevante fagmiljøer og brukergrupper. Videre kan faste brukerfora etter mønster av de som finnes på samferdselssektoren anvendes både for satsinger og enkelttiltak²⁹. Mange av tiltakene skal gjennomføres i kommunene. Kommunale og fylkeskommunale råd for funksjonshemmede vil være naturlige ressursbanker og kontakter for utvikling og gjennomføring av prosjektene³⁰.

3.1. Forholdet til samarbeidspartnere og interesseorganisasjoner.

Vilkåret for en vellykket måloppnåelse er god forankring av handlingsplanen i aktuelle instanser og miljøer. Miljøverndepartementet vil sørge for at planens innhold blir formidlet til regionale og lokale myndigheter og til privat sektor, slik at disse partene kan bli aktive medspillere i arbeidet for å skape et tilgjengelig og inkluderende samfunn.

Frivillige organisasjoner, forsknings- og utdanningsmiljøer, næringsliv og forvaltningen på alle nivåer vil ha mulighet for å gi innspill. Miljøverndepartementet vil organisere en faglig referansegruppe knyttet til den sentrale oppfølging av handlingsplanen. Interesseorganisasjonene for funksjonshemmede vil være viktige deltakere i denne gruppen.

3.2. Forholdet til Statens råd for funksjonshemmede og Deltasenteret

Statens råd for funksjonshemmede (SRFF) er i følge sitt mandat et rådgivende organ for offentlige instanser og institusjoner, særlig departementene og statsforvaltningen for øvrig. SRFF er bredt sammensatt med deltakere fra forskning, offentlig og privat virksomhet og fra interesseorganisasjonene. Rådet vil i sitt arbeid ha en kritisk og konstruktiv profil og være en pådriver for å øke bevissthet og kunnskap om hvordan et inkluderende samfunn kan utvikles.

Rådet møter årlig Statssekretærutvalget for den samlede politikken for funksjonshemmede og vil i den forbindelse ha anledning til å drøfte innretning og prioriteringer i handlingsplanen.

²⁸ Eksempler:

Nasjonal speilkomité for internasjonalt og europeisk standardiseringsarbeid gjennom ISO og CEN .
Flere sektornettverk knyttet til Nordiska sekretariatet för handicapfrågor under Nordisk ministerråd.

²⁹ Fa

utdanning (Utdanningsdirektoratet) og for ny opera i Oslo.

³⁰ I dag har 60 % av kommunene slike råd. Opprettelsen av kommunale råd for funksjonshemmede i alle kommuner vil styrkes gjennom tiltak i handlingsplanen, jf. Stortingets vedtak ved behandlingen av Stortingsmelding nr. 40 (2002-2003) Nedbygging a

med eit forslag om lovfesting av kommunale råd for menneske med nedsett funksjonsevne i løpet av 2004. Regjeringen vil komme tilbake til lovfesting av slike råd i egen melding til Stortinget.

**Regjeringens handlingsplan for
økt tilgjengelighet for personer med
nedsatt funksjonsevne**

Plan for universell utforming
innen viktige samfunnsområder

Rådet kan også ta opp forhold knyttet til planen med de aktuelle departementer etter eget behov, samtidig som departementene kan søke rådets bistand³¹.

Deltasenteret arbeider med hvordan bruk av hjelpemidler og tilrettelegging av miljø sammen bidrar til å bedre tilværelsen for mennesker med funksjonsbegrensninger. Deltasenteret har konsentrert innsatsen rundt sentrale områder som transport, bygninger og uteområder, informasjons- og kommunikasjonsteknologi og opplæring og arbeid. Senteret vil få en sentral plass i gjennomføring av tiltak i handlingsplanen i samråd med Miljøverndepartementet og Arbeids- og sosialdepartementet. Senteret vil bli brukt i forbindelse med rullering og revisjon av handlingsplanen.

Mulighet for å benytte natur og friluftsområder er viktig for helse og rekreasjon. Begge aspektene berøres av satsinger i handlingsplanen. Foto: Miljøverndepartementet

³¹ Om Rådets mandat, sammensetning og arbeidsprogram se <http://www.srff.no>.

4. TILTAK OG AKTIVITETER

Alle tiltakene som inngår i handlingsplanen fra 2005 er beskrevet i tabell.

Tabellen er gruppert etter prioriterte samfunnsområder og omfatter nesten 100 satsinger og tiltak innenfor:

- Transport
- Bygg og uteområder
- Informasjon (IKT)
- Andre samfunnsområder

Det vil løpende bli vurdert å iverksette nye tiltak.

Handlingsplanen omfatter satsinger fordelt på 15 departementer³². De spenner fra små, men viktige tiltak, til flerårige programmer. Regjeringen vil fremheve noen av tiltakene som vil komme i gang tidlig i handlingsplanperioden:

- **Transport** Økt tilgjengelighet til jernbanen (SD) og en bredere satsing på tilgjengelighet til kollektivtransport fra 2006 gjennom BRA-programmet (SD).
- **Bolig og bygg** Økt antall universelt utformede boliger (KRD), økt tilgjengelighet i eksisterende offentlige bygninger, herunder skoler, universiteter o.a. (MOD, UFD, ASD, KRD). Økt tilgjengelighet vektlegges i forsvarets nybygg og rehabiliteringsprosjekter (FD).
- **Uteområder** Bedre tilgjengelighet til friluftsområder og idrettsanlegg (MD og KKD).

- **Informasjon (IKT)**

Innføre god tilgjengelighet (WAI-kriteriene) på offentlige nettstedene (MOD), Globalis - interaktivt atlas (UD), styrke universell utforming i arkiver, biblioteker og museer (KKD).

- **Produktutvikling**

Nyutviklingsprogram for universell utforming i design og produktutvikling (NHD).

- **Lov- og regelverk**

Innskjerpe regelverket for offentlige innkjøp (MOD), utarbeide rikspolitiske retningslinjer for universell utforming i planlegging (MD), vurdere innarbeiding av universell utforming i plan- og bygningsloven (MD og KRD).

- **Kompetanseoppbygging**

Kurs for offentlig ansatte (MD), program for digital kompetanse (UFD), skolering av aktører innenfor bolig- og byggsektoren (KRD).

- **Lokal mobilisering**

Landsomfattende tiltak for å fjerne 100 alvorlige tilgjengelighetsproblemer (MD), pilotprosjekter i kommunene for å finne nye løsninger (HOD, MD).

³² Følgende forkortelser er benyttet: ASD (Arbeids- og sosialdepartementet), BFD (Barne- og familiedepartementet), HOD (Helse- og omsorgsdepartementet), FKD (Fiskeri- og kystdepartementet), FD (Forsvarsdepartementet), JD (Justisdepartementet), KRD (Kommunal- og regionaldepartementet), KKD (Kultur- og kirke departementet), LMD (Landbruks- og matdepartementet), MD (Miljøverndepartementet), MOD (Moderniseringsdepartementet), NHD (Nærings- og handelsdepartementet), SD (Samferdselsdepartementet), UFD (Utdannings- og forskningsdepartementet), UD (Utenriksdepartementet).

**Regjeringens handlingsplan for
økt tilgjengelighet for personer med
nedsatt funksjonsevne**
Plan for universell utforming
innen viktige samfunnsområder

Tabellen gir en oversikt over alle tiltakene som inngår i handlingsplanen fra 2005. Tiltakene er sortert på transport, bygg og uteområder, informasjon (IKT) og andre samfunnsområder. Tabellen angir det departement som har

oppfølgingsansvar, tidspunkt eller periode for iverksetting og, der det er fastlagt, det økonomiske omfanget. Det vil løpende bli vurdert og iverksatt nye tiltak i handlingsplanperioden 2005-2009.

Område	Tiltak	Dep.	Beskrivelse
Transport T 1	Innføring av nytt EU-direktiv om sjøgående transportmidler for persontransport.	NHD	Gjelder direktiv 2003/24 EC om sikkerhetsregler og standarder for passasjerskip. Direktivet setter nye regler for tilgjengelighet for funksjonshemmede. 2004 - 2005
Transport T 2	BRA-Programmet.	SD	Satsing på tilgjengelighet og universell utforming innenfor samferdselssektoren. Flere tiltak som gjelder hele reisekjeden og omfatter områdene transportinfrastruktur, rullende materiell og logistikk. Gjennomføres som del av Nasjonal Transportplan (NTP) i perioden 2006-2009. 2006 - 2009
Transport T 3	Støtte til økt tilgjengelighet til jernbanen.	SD	Innenfor jernbanebudsjettet settes det av 20 mill. kroner til tiltak for universell utforming (tilgjengelighet for alle og trinnfri atkomst til perronger) og 21 mill. for å bedre sikkerhet, reiseinformasjon og merking. 2005
Transport T 4	Tilskudd til investeringer i infrastruktur for å bedre tilgjengeligheten til kollektive transportmidler.	SD	Posten inkluderer tilskudd til arbeids- og utdanningsreiser og investeringer i infrastruktur for å bedre tilgjengeligheten. Deler av midlene (kr. 6 mill.) disponeres av Jernbaneverket, Statens Vegvesen og Avinor i samarbeid med brukermedvirkningsgruppene. Avinors arbeider bygger blant annet på kartlegging av flyplasser gjennomført i 2003. 2005
Transport T 5	Føringer i generelle budsjettposter og i tildelingsbrev.	SD	Tilgjengelighet og universell utforming står sentralt i Regjeringens politikk for utforming av transportsystemet. Føringer blir gitt spesielt i tildelingsbrev til Jernbaneverket og Statens Vegvesen for 2005. 2005
Transport T 6	Kravspesifikasjoner om tilgjengelighet for passasjerer ved konkurranseutsetting av persontrafikk på jernbane.	SD	Tilgjengelighet inkluderes i spesifikasjonsgrunnlaget. 2005
Transport T 7	Støtte til utprøving av nye billetterings- og informasjonssystemer.	SD	Støtte til innkjøp, tilpasning og praktisk utprøving av nye elektroniske informasjons- og billetteringsystemer innen transportsektoren. Det tas sikte på å teste ut systemer som finnes på det internasjonale markedet og som tilfredsstillende kravene om universell utforming. 2005
Transport T 8	Flere parkeringsplasser for forflytningshemmede.	SD	Det vil bli tatt initiativ til en felles offentlig strategi for å sikre forflytningshemmede tilgang til særlige avsatte parkeringsplasser, der slike er viktige for god tilgjengelighet til vesentlige felles tjenestetilbud, så som ved samferdselsknutepunkter, sykehus mv. 2005 -
Transport T 9	Gjennomføring av nye normer for tilgjengelighet og universell utforming.	SD	Revidert utgave av Håndbok 017 Vegnormalen med vesentlig skjerping av krav til tilgjengelighet / universell utforming. Visuelle og taktile ledelinjer for synshemmede er blant annet inkludert. 2004 -

Område	Tiltak	Dep.	Beskrivelse
Bygg og uteområder BU 1	Informasjonskampanje om finansiering og faglige muligheter.	ASD	Kampanjen vurderes som en fortsettelse av "Ingen Hindring" som ble gjennomført av Sosial- og helsedirektoratet. Infopakke om mulighetene for å bruke ulike statlige tilskuddsordninger til utvikling av bedre tilgjengelighet. Det gjelder blant annet midler til: * fylkeskommuner for regional utvikling (KRD) * kommunene til spesielle miljøtiltak i landbruket (LMD) * kommunene til kultur- og idrettsanlegg (KKD) 2005 -
Bygg og uteområder BU 2	Økt tilgjengelighet til omsorgsboliger og sykehjem.	ASD	I Handlingsplanen for eldreomsorgen inngår utbygging og rehabilitering av bygningsmassen innenfor pleie- og omsorgssektoren. En vesentlig del av dette bidrar til å fremme økt tilgjengelighet til eksisterende bygningsmasse og god tilgjengelighet til nye boliger som anvendes av personer med nedsatt funksjonsevne. Samlet investeringsramme er på 32 milliarder kroner i perioden. 1998 - 2007.
Bygg og uteområder BU 3	Øremerket tilskudd for tilrettelegging i barnehager.	BFD	Tilskuddet (736 mill i 2005) dekker ekstrabemannning, utstyr og bygningsmessig tilrettelegging for barn med funksjonsnedsettelse. 2005 -
Bygg og uteområder BU 4	Utbedringslån fra Husbanken til krisesentre med botilbud.	BFD	Departementet viderefører en kartlegging av problemene i 2004. Ordningen med lån fra Miljølån-pakken i Husbanken til utbedring av tilgjengelighet i krisesentre for kvinner. Tiltaket trådte i kraft høsten 2004. 2004 -
Bygg og uteområder BU 5	Oppmuntre til bruk av universell utforming ved bygging av nye barnehager.	BFD	Regjeringens mål er full barnehagedekning i 2005. Fokus settes på nybygging. I samarbeid med Husbanken har BFD etablert en internett portal for barnehageutbygging. www.etablerebarnehage.no 2004 -
Bygg og uteområder BU 6	Revidere mal for utarbeidelse av forprosjekt.	FD	Alle nye bygninger som planlegges og ombyggings- og rehabiliteringsprosjekter skal vurderes i forhold til universell utforming. 2005 -
Bygg og uteområder BU 7	Alle nye boliger som oppføres skal fortrinnsvis ha livsløpsstandard.	FD	Alle nye boliger som bygges av Forsvarsbygg skal så langt det er hensiktsmessig ha livsløpsstandard. 2005 -
Bygg og uteområder BU 8	Informasjon til Forsvarsbyggs prosjektledere.	FD	Forsvarsbygg (FB) vil styrke informasjonen om handlingsplan for universell utforming i sin prosjektorganisasjon. 2005 -
Bygg og uteområder BU 9	Ny strategi for forebygging av astma, allergi og inneklimasykdommer.	HOD	Ny strategi fastlegges i 2004. Viktige fokusområder er: 1. Inneklima 2. Forskning 3. Astma- og inneklimasykdommer (AAI) som ledd i planprosesser og konsekvensutredninger. Strategiplanen inneholder over 90 ulike tiltak, blant annet videreføring og videreutvikling av Norges Astma- og Allergiforbunds (NAAF) pollenvarsling og videreføring av driften av NAAFs Inneklimakontor. 2004 -
Bygg og uteområder BU 10	Universell utforming i styringsdokumentene til helseforetak.	HOD	Universell utforming vil bli lagt til grunn for fysisk utforming og drift av helseforetak og andre institusjoner innenfor helsetjenesten som ligger under Helse- og omsorgsdepartementets ansvarsområder. 2005 -

**Regjeringens handlingsplan for
økt tilgjengelighet for personer med
nedsatt funksjonsevne**

Plan for universell utforming
innen viktige samfunnsområder

Område	Tiltak	Dep.	Beskrivelse
Bygg og uteområder BU 11	Føringer for å oppnå universell utforming av tjenesteproduksjonen.	HOD	Gjelder allmennlegetjenesten og fysioterapitjenesten. Føringer vil bli gitt i årlig rundskriv fra Sosial- og helsedirektoratet. 2005
Bygg og uteområder BU 12	Handlingsplan for fysisk aktivitet.	HOD	Handlingsplanen er en oppfølging av St meld nr 16 (2002-2003) Resept for et sunnere Norge. Planen bygger på strategien universell utforming, og tilgjengelighet for alle skal tas hensyn til. 2005 - 2009
Bygg og uteområder BU 13	Røykfrie restauranter og serveringssteder.	HOD	Lov om vern mot tobakksskader (Røykeloven) ble innført i 2004 og har medført økt tilgjengelighet for miljøhemmede. Loven følges opp med tilsyn av etterlevelse av røykeforbudet i restauranter og serveringssteder og veiledning om røykeforbudet. 2005
Bygg og uteområder BU 14	Gjennomføringsplan for rettslokaler tilrettelagt for hørselshemmede.	JD	Flertallet i Justiskomiteen fremmet i forbindelse med behandlingen av St prp nr 1 (2003-2004) forslag om at Domstolsadministrasjonen (DA) skulle komme tilbake til Stortinget med en gjennomføringsplan for tiltak som må iverksettes for at alle rettslokaler skal være tilrettelagt for hørselshemmede. DA har påbegynt arbeidet. Foreløpig beregninger fra DA tilsier en kostnadsramme på 5 millioner kroner. 2004 -
Bygg og uteområder BU 15	Økt vekt på universell utforming i nytt veiledningsmateriell for idrettsbygg og anlegg.	KKD	Gjennomføres ved revisjon av veiledningsmateriell. 2005
Bygg og uteområder BU 16	Oppgradering av eksisterende kulturbygg for å bedre tilgjengeligheten.	KKD	Krav om tilgjengelighet for funksjonshemmede gjennom retningslinjer for tilskudd til kulturbygg. 2005 -
Bygg og uteområder BU 17	Oppgradering av eksisterende kirker med bedre tilgjengelighet.	KKD	De kirkelige fellerådene og kommunene er ansvarlig for innmelding av behov for tiltak. Dette inkluderer tiltak for å øke tilgjengeligheten. 2005 -
Bygg og uteområder BU 18	Vektlegge universell utforming i retningslinjer for anlegg.	KKD	Universell utforming styrkes i retningslinjer og legges til grunn ved etablering av idrettsanlegg. 2005 -
Bygg og uteområder BU 19	Styrke markedsføringen for utbedring av bygg og anlegg for idrett og fysisk aktivitet.	KKD	Tilskuddsordningen for utbedring av bygninger og anlegg for idrett og fysisk aktivitet kan utnyttes bedre i forhold til å gi bedre tilgjengelighet for funksjonshemmede. 2005
Bygg og uteområder BU 20	Styrke universell utforming i arkiver, biblioteker og museer.	KKD	Forsøks- og utviklingsprosjekter har gjennom de seneste årene gitt økt kunnskap om hvordan tilbud som arkiver, biblioteker og museer kan gjøres bedre tilgjengelig for alle. Det tas sikte på å formidle denne kunnskapen og motivere til å iverksette tiltak. 2005
Bygg og uteområder BU 21	Inkludere universell utforming i Teknisk forskrift.	KRD	Prinsippet om universell utforming vurderes tatt inn i Teknisk forskrift til bygningsdelen i plan og bygningsloven. Dette arbeidet påbegynnes uten å avvete bygningslovutvalgets arbeid. 2005 - 2006

Område	Tiltak	Dep.	Beskrivelse
Bygg og uteområder BU 22	Øke antall universelt utformede boliger.	KRD	Målet er nedfelt i St.meld.nr.23(2003-2004)Om boligpolitikken. Økt antall boliger med universell utforming skal nås ved mer målrettet innretting av Husbankens økonomiske virkemidler og ved satsing på informasjon, kompetanse- og kunnskapsheving. 1. Universell utforming inngår som ett av søkerkriteriene i det nye grunnlånet i Husbanken. Dette lånet vil utgjøre en betydelig del av Husbankens totale låneramme på 13,5 milliarder kroner i 2005. Det vil bli rapportert hvor mange av boligene som oppføres med universell utforming. 2. Husbanken har tilpasning av boliger og tilgjengelighet som ett av flere tilskuddsmål under boligtilskuddet. Av tilsagnsrammen på budsjettposten (kap. 581, post 75) blir normalt rundt 80 mill. avsatt til tiltak for økt tilgjengelighet i boliger for eldre og funksjonshemmede. 3. Bevisstgjøring, kompetanseheving, informasjon om universell utforming og stimulering til tverrfaglig samarbeid om boligrådgivning i kommunene. Kompetansetilskuddet (kap. 581, post 78) økes fra 36 mill. i 2004 til 56,7 mill. i 2005. Husbankens rolle som kompetansesenter skal styrkes. 2005 -
Bygg og uteområder BU 23	Hensyn til universell utforming kan inngå i utbyggingsavtaler.	KRD	I forbindelse med lovregulering av utbyggingsavtaler foreslås en eksplisitt hjemmel for at utbyggingsavtaler kan inneholde krav om universell utforming. 2005
Bygg og uteområder BU 24	Støtte til prosjekter – tilrettelegging for ferdsel og opplevelser.	LMD	Midler til spesielle miljøtiltak som del av Landbrukets utviklingsfond. Midlene overføres fra 2004 til kommunene for prioritering og brukes blant annet til tilrettelegging av friluftsområder. I 2005 er avsatt tilskuddspakke på 115 mill. Føringer om universell utforming styrkes. 2005
Bygg og uteområder BU 25	Støtte til tilrettelegging i forbindelse med investeringer i næringsbygg.	LMD	Gjelder bygninger som tas i bruk til f.eks turisme, gårdsbutikker mv. Fylkesvise bygdeutviklingsmidler. Det er avsatt 241 mill for 2005. Ordningen forvaltes av Innovasjon Norge. Tilgjengelighet til slike tilbud påpekes i tildelingsbrevet til Innovasjon Norge. Samordning mellom LMD og NHD. 2005 -
Bygg og uteområder BU 26	Informasjon til organisasjoner om universell utforming.	LMD	Formidle i viktigheten av universell utforming og tilgjengelighet til bygninger og anlegg som brukes av organisasjonene. Gjelder blant annet 4H og Selskapet for Norges Vel. 2005 -
Bygg og uteområder BU 27	Kompetanseheving av universell utforming i utdanningsinstitusjonene.	MD	Nasjonal satsing på alle utdanningsinstitusjoner med relevante fagmiljøer og utdanninger. Gjelder videregående skole, universiteter og høyskoler. Satsingen utvikles av NTNU. 2005 - 2006
Bygg og uteområder BU 28	Styrkede føringer om universell utforming i støtteordninger for friluftsliv.	MD	Tiltak i naturvern-, kulturlandskaps-, friluftsområder og skjærgårdsparker. Total ramme for tilrettelegging av friluftsområder er 17 mill. kroner. Midlene forvaltes av Direktoratet for naturforvaltning. 2005
Bygg og uteområder BU 29	Fjerne 100 alvorlige hindringene nasjonalt.	MD	Det iverksettes en landsomfattende kampanje med sikte på å få fjernet 100 alvorlige hindringer. Kommunene inviteres til å melde inn tiltak. Gjennomføring forutsettes å skje i samarbeid mellom staten / sektormyndigheter, kommunen og berørte eiere innenfor tilgjengelige budsjettammer. 2005 – 2009

**Regjeringens handlingsplan for
økt tilgjengelighet for personer med
nedsatt funksjonsevne**
Plan for universell utforming
innen viktige samfunnsområder

Område	Tiltak	Dep.	Beskrivelse
Bygg og uteområder BU 30	Videreutvikling av kurset Planlegging for alle.	MD	Revisjon av opplæringsprogrammet "Planlegging for alle" og videre bruk av pakken i lokal og regional kursvirksomhet. 2005 -
Bygg og uteområder BU 31	Styrking av universell utforming i kommunal virksomhet.	MD	Støtte til pilotkommuner for å fremme universell utforming som strategi i kommunens virksomheter. Det legges særlig vekt på å styrke koplingen mellom kommunal planlegging og utnyttning av tilgjengelige økonomiske virkemidler. Sees i sammenheng med andre planinitiativ i kommunene, blant annet i arbeid med by- og tettstedsutvikling. 2005 - 2009
Bygg og uteområder BU 32	Ny plandel av plan- og bygningsloven. Styrking av hensynet til tilgjengelighet og universell utforming.	MD	Miljøverndepartementet vil vurdere endringer i plan- og bygningsloven for å styrke hensynet til tilgjengelighet og universell utforming. Anbefalingene fra Planlovutvalget vil bli vurdert. 2005
Bygg og uteområder BU 33	Utarbeide RPR for universell utforming i planlegging.	MD	Konkretisering og oppfølging av forslag i St. meld. nr. 23 (2001-2002). Bedre miljø i byer og tettsteder om bruk av Rikspolitiske retningslinjer. For å styrke interessene til personer med nedsatt funksjonsevne i planleggingen vil det bli utarbeidet RPR om universell utforming. 2005 - 2006
Bygg og uteområder BU 34	Tiltakspakke. Oppfølging av Direktoratet for naturforvaltnings forslag i rapport om funksjonshemmede og friluftsliv.	MD	Tiltakspakken sees i sammenheng med satsingen på friluftslivets år 2005. Satsingen inneholder 13 tiltak for å bedre tilgjengeligheten for funksjonshemmede til friluftsområder, samt informere og motivere til økt bruk av naturen. 2005 - 2009
Bygg og uteområder BU 35	Tiltakspakke. Tilgjengelighet til kulturminner.	MD	Pakken tar sikte på å bedre tilgjengeligheten til kulturminner gjennom forsøk, utredninger, kompetanseheving og pilotprosjekter. Tiltak vil bl.a. være utvikling av metoder og informasjon for tilgang til bergkunstområder, kulturhistorisk viktige bygninger, kirker m.v.. Bedre tilgjengelighet kan vurderes i MDs kystkultursatsing og kulturminner i friluftsområder. Større prosjekter vil gå over flere år og det skal samarbeides med andre instanser og berørte. 2005 -
Bygg og uteområder BU 36	Tilrettelegge/ utvikle KOSTRA som rapporteringssystem for kommunenes arbeid med universell utforming.	MD	KOSTRA er et nasjonalt informasjonssystem som gir informasjon om kommunal og fylkeskommunal virksomhet. Det er ønskelig å tilrettelegge KOSTRA slik at det kan gi informasjon om kommunenes arbeid med universell utforming. KOSTRA administreres av Statistisk sentralbyrå. 2005 -
Bygg og uteområder BU 37	Stortingsmelding om kulturminnepolitikken.	MD	Meldingen legges fram i januar 2005. Omtale av universell utforming og forslag til tilgjengelighetstiltak. 2005
Bygg og uteområder BU 38	Kartlegge og utvikle metoder for å planlegge og utvikle nærmiljø, barnehager og skoler for alle barn.	MD	Forsøk og utviklingsarbeid for å inkludere hensynet til funksjonshemmede barn i MDs satsing på dette området. 2005

Område	Tiltak	Dep.	Beskrivelse
Bygg og uteområder BU39	Tilgjengelighet og universell utforming i MDs pilotprosjekter innen by- og tettstedsutvikling.	MD	Tiltaket omfatter samarbeid mellom planmyndigheter, kommunale råd for funksjonshemmede, næringslivet o.a. i byer med pilotprosjekter: (Oslo/Groruddalen, Drammen, Fredrikstad, Skien og Stavanger). Universell utforming skal innarbeides i planlegging og gjennomføring av tiltak som gjelder tilgjengelighet til transport og uteområder. Tiltaket omfatter netverksbygging og erfaringsformidling fra forsøkene og erfaringer med universell utforming innenfor programmet for miljøvennlig tettstedsutvikling. Utarbeidelse og formidling av gode eksempler på universell utforming i utforming av byrom, gater og arealer for friluftsliv inngår. 2005 -
Bygg og uteområder BU 40	Universell utforming vektlegges i veiledningsmateriale.	MD	Temaet universell utforming innføres i veilederen om Naturvennlig tilrettelegging. 2005
Bygg og uteområder BU 41	Friluftslivets år 2005.	MD	Støtte til kampanjen Friluftslivets år 2005 for å fokusere på universell utforming og friluftsområdenes bruksverdi for alle. 2005
Bygg og uteområder BU 42	Veileder om universell utforming i planlegging.	MD	Veileder i planlegging etter plan- og bygningsloven. Skal utdype rundskriv T-5/99 Tilgjengelighet for alle. Baseres på resultater fra planlegging for universell utforming i fylker og kommuner. 2005
Bygg og uteområder BU 43	Innarbeide universell utforming i IKT-verktøyet Nettverk for miljølære.	MD	Nettverk for miljølære er et hjelpemiddel for undervisning i natur- og miljøfag og samfunnsfag. Tiltaket sees i sammenheng med satsingen innenfor FNs tiår for utdanning for bærekraftig utvikling (2005-2014) og skal skje i samarbeid med Utdanningsdirektoratet. 2005
Bygg og uteområder BU 44	Gjennomføringen av Den europeiske landskapskonvensjonen i Norge.	MD	Norge har ratifisert den europeiske landskapskonvensjonen som trådte i kraft 1.3.2004. Forberedende faglig tilrettelegging av universell utforming i steds- og landskapsanalyser utføres av Norges landbrukshøgskole (NLH). Integre strategi for universell utforming i gjennomføringen. 2005
Bygg og uteområder BU 45	Stimulere kommunene til å integrere prinsippene for universell utforming i sitt arbeid med miljø, folkehelse og lokal bærekraftig praksis.	MD	Inngår i MDs arbeid med styrking av lokalt miljøvern og bl.a. utvikling av støttefunksjoner for kommunene. Opplæring, netverksbygging og forsøk som kobler strategien universell utforming til den sosiale dimensjonen i bærekraftsarbeidet. Medvirkning fra interesseorganisasjoner for funksjonshemmede og kommunale råd for funksjonshemmede. Kan sees i sammenheng med tiltak som angår styrking av universell utforming i planlegging og HODs satsing for å styrke lokalt folkehelsearbeid (med plan- og bygningsloven som verktøy), jf St. meld. nr. 16 (2002-2003). 2005
Bygg og uteområder BU 46	Styrke informasjonsarbeidet om lokal luftkvalitet.	MD	Tiltaket omfatter bedre tilrettelegging og styrket informasjon om lokal luftkvalitet til personer med overfølsomhet for miljøpåvirkninger (astmatikere). Tiltaket vil kunne knyttes til videre arbeid med eksisterende nettsted for informasjon om status og varsler om luftkvalitet. 2005

**Regjeringens handlingsplan for
økt tilgjengelighet for personer med
nedsatt funksjonsevne**
Plan for universell utforming
innen viktige samfunnsområder

Område	Tiltak	Dep.	Beskrivelse
Bygg og uteområder <i>BU 47</i>	Handlingsplan for universell utforming i Statsbygg.	MOD	Planen inneholder tiltak for å bedre tilgjengeligheten til nye og eksisterende bygninger. Statsbygg vil bruke minimum 2 % av samlede vedlikeholdsmidler i 2005 og 2006 for å øke tilgjengeligheten i eksisterende bygninger. Arbeidet vil pågå også utover 2006. Kartlegging av tilgjengeligheten i eksisterende bygg vil pågå i 2004 - 2005 og har et budsjett på 3,5 mill. kroner. Totalt vil 1,4 mill. m2 bli kartlagt. Universell utforming vil bli innarbeidet i mal for byggeprogrammer, prosjekteringsanvisninger og ytelsesbeskrivelser. Universell utforming skal innarbeides i grunnlaget for kommende plan- og designkonkurranser. Statsbyggs budsjett for nyinvesteringer er på ca. 2 milliarder kroner i 2005. 2004 -
Bygg og uteområder <i>BU 48</i>	Veiledning og informasjon om universell utforming i offentlige innkjøp.	MOD	Nye regler om offentlige innkjøp er under utarbeidelse og trer i kraft i 2005. Et nytt EU-direktiv om offentlige innkjøp er ett av underlagsdokumentene. Deltasenteret vil veilede om universell utforming i forbindelse med offentlige innkjøp. 2005
Bygg og uteområder <i>BU 49</i>	Rentekompensasjonsordningen for utbedring av skolebygg.	UFD	Ordningen er et samarbeid mellom UFD og KRD gjennom Husbanken. Midlene brukes også til økning av tilgjengelighet. Ordningen løper fram til 2010. 34 % av prosjektene (2002-2003) omfatter spesifikt forbedring av tilgjengelighet. Total låneramme 15. mrd. kroner. 2002 - 2010
Bygg og uteområder <i>BU 50</i>	Handlingsplaner for tilgjengelighet for funksjonshemmede studenter ved høyere læresteder.	UFD	NTNU mottar 1,0 mill. per år som nasjonalt senter for tilgjengelighet til UH-sektoren og for nasjonale pådriver- og nettverksfunksjoner. 2005 -
Område	Tiltak	Dep.	Beskrivelse
Informasjon <i>IKT 1</i>	Styrking av universell utforming i forskning på IKT sektoren gjennom forskningsprogrammet IT-funk.	ASD	IT-Funk skal bidra til at IKT-baserte produkter og tjenester som utvikles og introduseres i det allmenne markedet skal kunne brukes av alle. Satsingen er på totalt ca. 30 mill. kroner hvor ASD dekker 20 mill. og NHD 10. mill. Med egeninnsatsen fra næringslivet mv. er det forventet at IT-funk totalt vil utløse 60 millioner kroner. I regi av Norges forskningsråd. 2003 - 2006
Informasjon <i>IKT 2</i>	Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek.	KKD	Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek sørger for produksjon og tilrettelegging av studie- og folkebiblioteklitteratur i gjennom produksjon av blant annet lyd- og digitale versjoner. Tilbudet er rettet spesielt mot synshemmede. Det arbeides med effektivisering av tjenestene ved institusjonen. 2005 -
Informasjon <i>IKT 3</i>	Nettsted for handlingsplan for universell utforming.	MD	Styrke profilen og tilgjengelighetsstandarder på nettstedet www.universell-utforming.miljo.no som er det sentrale nettsted for universell utforming og oppfølging av Handlingsplan for universell utforming. Tilpasning og ny design på nettstedet. 2005
Informasjon <i>IKT 4</i>	Bruk av Arealis for tilgjengelighetskart.	MD	Arealdokumentasjonssystemet Arealis utvikles med kriterier for registrering av ulike former for tilgjengelighet som kan stedfestes og knyttes til kommunale informasjonssystemer og kartproduksjon. Statens kartverk. 2004 - 2005

Område	Tiltak	Dep.	Beskrivelse
Informasjon IKT 5	Tilgjengelighet til offentlige nettsteder.	MOD	Statlige nettsteder oppfordres til å følge WAI-standarden for sine internett-sider. Det igangsettes informasjonstiltak for å synliggjøre betydningen av at kriteriene følges. 2005 -
Informasjon IKT 6	Globalis. Interaktivt verdensatlas.	UD	Tiltaket er et ledd i "Tusenårskampanjen". Globalis er utviklet av FN-sambandet i samarbeid med GRID-Arendal og Høgskolen i Hedmark. Det formidler likheter og ulikheter i det menneskelige samfunn og hvordan vi påvirker livet på jorden. Globalis tilrettelegges også for blinde og svaksynte. 2005
Informasjon IKT 7	Tilrettelegging av informasjon om "Kom i mål".	UD	"Kom i mål" forener fysisk aktivitet og idrett med kunnskapsformidling om Tusenårsmålene. Tiltaket gjennomføres i samarbeid med idrettskretser og relevante frivillige organisasjoner. 2005
Informasjon IKT 8	Universell utforming ved etableringen av et informasjons-senter for norsk utviklingsamarbeid.	UD	Senteret etableres i eksisterende bygninger på Vestbanen i Oslo. Det satses på informasjon og utstillinger med permanent og god tilgjengelighet for alle brukere. Vil særlig være rettet mot barn og unge. Forprosjekt som inkluderer universell utforming gjennomføres i 2005. 2005 -
Informasjon IKT 9	Gjennomføring av Daisy som lydbok-format.	UFD	Daisy er valgt som lydbokformat og gjennomføres som standard ved videre produksjon av lydbøker. Oppfølging i produksjon og formidling av lydbøker. 2005 -
Informasjon IKT 10	Øke bestiller-kompetansen om IKT hos skoleeiere.	UFD	UFD gjennomfører tiltaket i samarbeid med Kommunenes Sentralforbund. Målet er å styrke kompetansen hos leverandører og bestillere av IKT produkter og infrastruktur som brukes i grunnskoleopplæringen. Arbeidet skal blant annet resultere i en praktisk rettet veileder og inkluderer strategien universell utforming. 2004 - 2005
Område	Tiltak	Dep.	Beskrivelse
Andre samfunnsområder A 1	Deltasenteret. Statens senter for deltakelse og tilgjengelighet.	ASD	Deltasenteret er statens kompetansesenter for deltakelse og tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne. Senteret ledes av et eget styre og er selvstendig innenfor de rammer som er lagt i henhold til mål og vedtekter. I arbeidet ved Deltasenteret skal prinsippet om universell utforming legges til grunn. 2005 -
Andre samfunnsområder A 2	Handlingsplan for universell utforming i standardiseringen.	ASD	Utvikling av norske standarder som beskriver universell utforming og tilgjengelighet på flere fagområder forses. Arbeidet samordnes med internasjonalt standardiseringsarbeid der dette er hensiktsmessig. Handlingsplanen finansieres av flere offentlige instanser. Tidligere har SOS bevilget et basisbeløp på 1,4 mill. Total budsjettamme er på 4,45 mill. 2004 -

**Regjeringens handlingsplan for
økt tilgjengelighet for personer med
nedsatt funksjonsevne**

Plan for universell utforming
innen viktige samfunnsområder

Område	Tiltak	Dep.	Beskrivelse
Andre samfunnsområder A 3	Styrket forskning om funksjonshemming og funksjonshemmende barrierer.	ASD	Femårig satsing i regi av Norges forskningsråd (NFR). Satsingen er en oppfølging av St. meld. nr. 40 (2002-2003) hvor det varsles en omfattende tverrgående forskningsinnsats knyttet til personer med nedsatt funksjonsevne. I programmet for denne satsingen inngår bl.a "å rette søkelys på hva som skaper og reduserer barrierer mot deltakelse i vid forstand". ASD stiller til rådighet 10 mill. kr. hvert år. 2004 - 2008
Andre samfunnsområder A 4	Prioritere tilgjengelighet i mandatet til kommunale råd for funksjonshemmede.	ASD	Arbeid med tilgjengelighet legges inn i mandat/arbeidsinstruks i lovforslaget om kommunale råd for funksjonshemmede. 2004
Andre samfunnsområder A 5	Dokumentasjons-senterer som skal rapportere om situasjonen for funksjonshemmede.	ASD	I 2004 etableres, i tråd med St. meld. nr. 40 (2002-2003), et nasjonalt dokumentasjons-senter som skal samle inn informasjon og utvikle verktøy for å rapportere om utviklingen for personer med nedsatt funksjonsevne innenfor på de ulike samfunnssektorer. I dette inngår også å innhente kunnskap om hvordan tilgjengeligheten utvikler seg innenfor de ulike sektorer. Det er i 2004 avsatt 5 mill. kroner til formålet. Fra 2005 er det årlige driftsbudsjettet for senteret økt til 7 mill. kroner. 2004 -
Andre samfunnsområder A 6	Europeisk handlingsplan for personer med redusert funksjonsevne.	ASD	Norsk deltakelse som observatør i EU-kommisjonens komité for spørsmål som gjelder personer med nedsatt funksjonsevne. Tilgjengelighet prioriteres i planens 1. fase fra 2004-2005. 2004 - 2010
Andre samfunnsområder A 7	Funksjonshemmedes muligheter til å delta i valg og utøve sine rettigheter som folkevalgte.	ASD/ KRD	Prosjektet utføres av Deltasenteret. Målet med prosjektet er å øke tilgjengeligheten til valglokaler, informasjon og politiske beslutningsarenaer. Det er så langt avsatt 1 mill. kroner til prosjektet som utvikles i samarbeid med KRD. 2005
Andre samfunnsområder A 8	Evaluering av tilbudet til funksjonshemmede barn i barnehage.	BFD	Høsten 2004 utarbeides en kunnskapsstatus for forskning om barn med funksjonshemming i barnehage, med særlig fokus på den innholdsmessige delen av tilbudet. Dette skal danne grunnlag for eventuell videre forskning og undersøkelser. 2004
Andre samfunnsområder A 9	Universell utforming og folkehelsearbeid som forsøk i kommuneplanarbeidet.	HOD	Oppfølging av St. meld. nr. 16 (2002-2003) <i>Resept for et sunnere Norge</i> om mer aktiv bruk av samfunnsplanlegging etter plan- og bygningsloven i forebyggende og helsefremmende arbeid. Utprøving av metodisk planverktøy i 4 - 5 kommuner. Kompetanseheving gjennom utdanningstilbud og veiledning om folkehelse i kommunal planlegging. 2005 -
Andre samfunnsområder A 10	Utredning av universell utforming som rettsgyldig begrep.	JD	Utredningen iverksatt og finansiert av Syseutvalget og Miljøverndepartementet over Handlingsprogram for universell utforming. Delutredninger videreføres i 2005. 2004 -
Andre samfunnsområder A 11	Styrket tilrettelegging for døve og hørselshemmede på kino.	KKD	Prøveordning med teksting av norske filmer på kino iverksatt fra 2004. Det vil bli foretatt en evaluering av denne prøveordningen. 2004

Område	Tiltak	Dep.	Beskrivelse
Andre samfunnsområder A 12	Styrket tilrettelegging for døve og hørselshemmede i fjernsyn .	KKD	Det er vedtektsfestet at allmennkringkastingstilbudet i fjernsyn skal gjøres tilgjengelig for døve og hørselshemmede ved at NRK skal ta sikte på at alle programmer skal tekstes. I henhold til konsesjonskravene for perioden 2003-2009 skal TV2 tekste sendingene i tidsrommet mellom kl 18 og 21 hver dag for hørselshemmede. Dette gjelder programmer der teksting er teknisk og praktisk mulig i forhold til produksjonstid. 2004 - 2009
Andre samfunnsområder A 13	Den kulturelle skolesekken.	KKD	Den kulturelle skolesekken skal omfatte alle elever i norsk grunnskole. Bevissthet om universell utforming er viktig for å lykkes med denne intensjonen. Den kulturelle skolesekken evalueres i 2006, og universell utforming vil inngå i denne evalueringen. 2006
Andre samfunnsområder A 14	Leser søker bok.	KKD	Prosjektet er rettet mot utgivelse og tilrettelegging av litteratur for grupper som ikke tidligere har hatt et tilbud. Videreføring av pågående prosjekt. 2004 - 2006
Andre samfunnsområder A 15	Informasjons og opplæringsprogram for tilgjengelighet til bygninger og boliger.	KRD	Satsingen inkluderer kurs for alle faggrupper involvert i bygging, blant annet gjennom bruk av veilederen Bygg for alle. Utførelse er Husbanken og Statens Bygningstekniske etat. Arbeidet koples også mot satsingen for kompetanseoppbygging i utdanningsinstitusjoner. 2005
Andre samfunnsområder A 16	Utvikling av kurs for ansatte i offentlig sektor.	MD	Kurset skal gi grunnleggende kunnskap om universell utforming og norsk politikk på området. FNs standardregler for like muligheter for mennesker med funksjonshemming inngår i kurset. Utviklingsarbeidet skjer i samarbeid med Sosial- og helsedirektoratet og Norges teknisk- naturvitenskapelige universitet (NTNU). 2004 - 2005
Andre samfunnsområder A 17	Samfunnsøkonomiske konsekvenser av universell utforming og god tilgjengelighet.	MD	Forprosjekt for å avklare foreliggende materiale og metodiske muligheter gjennomføres i 2004. 2004 - 2005
Andre samfunnsområder A 18	Oppfølging av Miljøinformasjonsloven.	MD	Miljøinformasjonsloven gir bl.a. allmennheten rett til å få miljøinformasjon fra privat og offentlig virksomhet og inkluderer også opplysninger om sammenhenger mellom miljøforhold og helse. Tiltak i 2005 for å øke kunnskapen om loven. 2005
Andre samfunnsområder A 19	Ny veileder til Utredningsinstruksen i staten.	MOD	I ny veileder til Utredningsinstruksen vil det bli innarbeidet at konsekvenser for personer med nedsatt funksjonsevne skal vurderes. 2005
Andre samfunnsområder A 20	Revisjon av regelverket for offentlige innkjøp.	MOD	Ved revisjon av anskaffelsesreglementet, blant annet på bakgrunn av implementering av nytt EU-direktiv, vil det bli tatt stilling til hvordan prinsippet om universell utforming best kan tas inn i reglementet. 2005 - 2006
Andre samfunnsområder A 21	Tiltaksplan for å rekruttere og beholde personer med nedsatt funksjonsevne i offentlig sektor.	MOD	Tiltaksplanen gjelder statlig sektor. Gjennomføring av universell utforming i statlig sektor vil være et vesentlig virkemiddel for å nå målet i tiltaksplanen, og den følges opp av utbedringsmidler i Statsbygg. 2005 -

**Regjeringens handlingsplan for
økt tilgjengelighet for personer med
nedsatt funksjonsevne**
Plan for universell utforming
innen viktige samfunnsområder

Område	Tiltak	Dep.	Beskrivelse
Andre samfunnsområder A 22	Påpeke av betydningen av tilgjengelighet /universell utforming i tildelingsbrevet til fylkesmannen.	MOD	Universell utforming tas inn som en sentral føring. Fylkesmannens rolle som samordner og pådriver vil bli fremhevet. Tildelingsbrevene utarbeides i samarbeid med departementenes fylkesmannsutvalg. 2005
Andre samfunnsområder A 23	Nyutviklingsprogram i Norsk Designråd.	NHD	Forslag til nyutviklingsprogram med sterk profil på universell utforming fremlagt av Norsk Designråd høsten 2004. Det vil danne grunnlaget for videre satsing. 2005 -
Andre samfunnsområder A 24	Designåret 2005.	NHD	Regjeringen har erklært 2005 som offisielt designår. Universell utforming og FNs standardregler for like muligheter for mennesker med funksjonshemming skal formidles som inspirasjon til produktutvikling. 2005
Andre samfunnsområder A 25	Råd for inkluderende opplæring.	UFD	Råd for inkluderende opplæring er opprettet under Utdanningsdirektoratet. Rådet uttaler seg både til strategiske, organisatoriske og faglig spørsmål innenfor direktoratets arbeidsområder. Årlig budsjett for rådet er 800 000 kroner. 2004 – 2006
Andre samfunnsområder A 26	Program for digital kompetanse.	UFD	Program for digital kompetanse ble opprettet i 2004 og har som målsetting at alle skal ha digital kompetanse. Digital kompetanse skal stå sentralt i opplæringen på alle nivåer innen 2008, og baseres blant annet på prinsippet om universell utforming. Budsjettrammen for 2004 var på 140 mill. kroner. 2004 - 2008
Koordinering og drift KO 1	Løpende evaluering av handlingsplanen.	MD	Forprosjekt hvor statistikkbase og program for evalueringen utvikles gjennomføres i 2004. 2005 - 2009
Koordinering og drift KO 2	Samordning, koordinering, nettverksbygging og administrasjon.	MD	Administrasjon og oppfølging av handlingsplan for økt tilgjengelighet og universell utforming. 2004 - 2009

Utgitt av :
Arbeids- og sosialdepartementet
Miljøverndepartementet

Flere eksemplarer av denne
publikasjonen kan bestilles fra
Statens forurensningstilsyn
Publikasjonsbestilling
Postboks 8100 Dep., 0032 Oslo
Telefon: 22 57 34 00
Telefaks: 22 67 67 06
www.sft.no/skjema.cfm
bestilling@sft.no

Grafisk formgivning: Annekset Design
Trykk: Mentor Media AS
Opplag: 3000 / januar 2005
www.universell-utforming.miljo.no/

T-1440
ISBN 82-457-0388-5